

דיוור לעובד נקיון בחדר שעל גג בית הכנסת

שאלה: בבית כנסת שעובד אינו יהודי שמתפקידו לנקות ולסדר את הריהוט בבית הכנסת. ומבקש שיאפשרו לו לדור בחדר קטן שנמצא על גג בית הכנסת, האם מותר לאפשר לו זאת.

תשובה: בשו"ע (סי' קנ"א, י"ב) נפסק שיש להזהר מלהשתמש בעליה שעל גבי בית הכנסת - בתשמיש קבוע של גנאי (כגון לשכב שם). מקור דברי המחבר הם ב'מרדכי' פ"ק דשבת וז"ל: כתב רבינו מאיר, איני יודע איסור גמור להשתמש בעליה שע"ג ביהכנס"ס, דאפילו גגין ועליות דעזרה לא נתקדשו, מיהו יש להזהר מלהשתמש שם תשמיש קבוע של גנאי כגון לשכב שם... ו הר"מ "א הגביל את האיסור באומרו, שדווקא אם נבנה הבית הזה מתחילה לשם בית כנסת, אבל בית שייחדוהו לאחר שנבנה שיהא בית כנסת - מותר לשכב עליו.

והוסיף שם הט"ז דכ"ש אם בשעה שנבנה בית הכנסת, נבנה בית דירה למעלה ממנו דשרי לדור שם, דזה בוודאי לא הוקדש כלל למעלה.

לכאורה היתר זה צריך בירור, כי הלא הגמ' אומרת (שבת דף י"א): "כל עיר שגגותיה גבוהין מבית הכנסת, לסוף חרבה שנאמר "לרומם את בית אלוקינו". אם כן הרי יש איסור לדור מעל בית כנסת לא רק מדין דיוור שעל בית הכנסת עצמו, אלא שצריך להיות בית הכנסת גבוה מכל שאר הבתים. וכן פסק הרמב"ם (בפרק י"א מהלכות תפילה ה"ב) "כשבונין בית כנסת, אין בונין אותה אלא בגובה של עיר שנאמר "בראש הומיות תקרא", ומגביהין אותה עד שתהא גבוהה מכל החצרות של עיר שנאמר "לרומם את בית אלוקינו". וכפי שנפסק בשו"ע (או"ח סי' קנ"ב, ב') "אין בונין בית הכנסת אלא בגובה של עיר ומגביהין אותה עד שיהיה גבוה מכל בתי העיר", לכאורה נראה, שדי בדין זה כדי לאסור דיוור מעליו.

אך ראיתי בשו"ת מקדש מעט (סי' י"ח) דחקר בדין זה של בית כנסת שצריך להיות גבוה משאר בתי העיר. האם הוא דין בבתי העיר או דין בבית הכנסת, כלומר האם האיסור הוא שבתי העיר יהיו גבוהים מבית הכנסת. או שהדין הוא ביחס לבית הכנסת שעליו להיות גבוה משאר הבתים.

והנפק"מ מחקירה זו היא מחלוקת הראשונים בדין מי שהגביה ביתו לאחר שנבנה כבר בית הכנסת, אם כופין אותו להשפיל את ביתו או לא. (הובאה בשו"ע או"ח סי' קנ"ב סעיף ג'), אם נאמר שדין זה מתייחס לבתי העיר שאסורים להיות גבוהים מגג בית הכנסת, או גם לאחר שנבנה בית הכנסת, אם הגביה מישוהו את ביתו חייב להנמיכו, כדי שיהא נמוך מבית הכנסת. אך אם נאמר

שזהו דין בבית הכנסת שצריך להיות גבוה מכולם ואשר על כן אם הגביה ביתו לאחר שכבר נבנה בית הכנסת, ובשעה שנבנה אכן היה הבית הגבוה מכל הבתים — לא יהא חייב * להנמיכו.

ודייקו האחרונים מלשון הרמב"ם ששינה מדברי הגמרא וכתב כ"שבונין בית כנסת", מדבריו משמע, שדין זה תלוי בבית הכנסת עצמו, ואם בשעה שבנוהו היה הבית הגבוה מכל בתי העיר, שוב אין צורך להנמיך בתים אחרים שנבנו אחריו, לפי"ז, לא יהא איסור הדיוור מעל בית הכנסת מטעם שכית הכנסת צריך שיהיה הגבוה מכל הבתים.

הט"ז מעיר הערה משמעותית לענייננו על דברי הרמ"א, אשר חילק בין בית כנסת אשר נבנה בתחילתו לשמש בית כנסת, לבין בית כנסת אשר נבנה בתחילה לשימוש אחר, כותב הט"ז: שתשמיש של בזיון מאד כגון עכו"ם או טינוף אסור בכל גווניו. ומסביר זאת עפ"י המבואר בסימן כ"ה, דאלו מפסיקין לענין צירוף לעניית אמן, אע"ג דאין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, כ"ש כאן דדבר מאוס יפסיק התפילה לעלות למעלה. ומספר הט"ז שם, שכילדותו היה גר בק"ק קראקא עם בני ביתו, בבית מדרשו שהיה למעלה מבית הכנסת, ונענש הרבה במיתת בניו ר"ל ותלה בוה. א"כ לפ"ז, אסור בשום אופן לדור מעל בית כנסת, ואיננו מחלק בין אם נבנה בתחילתו לשם בית כנסת ובין אם לאו, — שתמיד אסור.

* לשון הרא"ש הובא גם בכ"י: יש אומרים מי שהגביה ביתו יותר מבהכ"נ כופין אותו להשפילו, שמביאים רא"י מדא"ר אשי אנא עבדי למתא מחסיא דלא חרבה, דמשמע מכאן שכפאן להשפיל הבתים, דאי ס"ד שנתן להם עצה שלא להגביה הבתים, מאי רבותא משמיצונו, גם הם ידעו כן.

הרי יוצא ברור דאין מי שיחלוק ויעלה על הדעת שמותר לכתחלה להגביה גגו מעל ביהכ"נ שכבר נבנה קודם לכן, כמו שכ"י: מאי רוחא אשמעינן, גם הם ידעו כן. וכן שם בב"ח, שמציין הדעה החולקת על ה"א: "ומיהו מפירש"י משמע דוקא לכתחילה צריך למונעו שלא יגביה, אבל בדיעבד אין כופין אותו להשפילו". הרי ברור כנ"ל. והטעם נראה שהוא כפי שהובא ברא"ש שם בסוף דבריו מש"כ הר"ח שמפרש שבכה"ג צריך להגביה את ביה"כ. ועי"ש בכ"י וכן בב"ח שם. ועי"ש שסיים שממה שהביא הב"י לשון ה"א לחדו משמע, שאם אין אפשרות להגביה את ביהכ"נ, ולו בקרן אחת, אכן יש לכופו לבונה להנמיך ביתו.

אכן ראוי להוסיף, שכפי שהובא במרדכי מהסמ"ג וכן ברא"ש שם ובכ"י שם מר"ת שדייקו מההדגשה בגמרא שגגותיה גבוהין, שאין האמור אלא כשהנוהג במקום שיש שם שימוש תמיד על הגגות שהוא שטח פתוח ונראה להדיא שמשתמשים למעלה מביהכ"נ, אבל אין המדובר בבתי קומות שהשימוש הוא בתוך הבתים, וכן הם דברי הרא"ש שהועתק להלכה שאין האיסור בבתים שאין משתמשים על גגותיהם, שהם בדרך כלל משופעים, והוסיף ע"ז הרא"ש: "מיהו היכא דרוב הגג גבוה מביהכ"נ — אסור לפי שמשתמשים בעליה שמתחת לגג", שכוונת הדברים איננה על השימוש שבתוך העליה פנימה, דאם איתא שהאיסור הוא על השימוש בתוך הבית או העליה א"כ מה ענין הגג לכאן, אלא שהמכוון כמש"כ הק"נ שם (אות ג): ר"ל שמניחים נסרים על הקורות הפשוטים שקורין האני בעלקין בל"עז, והיינו גזוזטראות, והם עשויים לשימוש תמיד, כלשון הב"י, (אכן עי' לשון השו"ע והמ"ב שם וצ"ע). ולשון ההגהה ואם עשה כנין גבוה יותר בקרן אחת מביהכ"נ סגי בכך, נראה דצ"ל "דבית הכנסת" (כמקום מבית הכנסת, הכוונה שהגביה את הבכ"נ לפחות בקרן אחת, וצ"ב). העורך.

ברם, בשו"ת "דברי מלכיא"ל" (ח"ה סי' ה'), חלק על הט"ז, על מה שכתב שהדרר למעלה, מעכב את התפילה מלעלות למעלה, ושאל, הרי התפילה אינה ענין גשמי אלא רוחני, אם כן מה שיך עיכוב התפילה, וכי אסור ליהודי לגור מתחת לדירתו של גוי שמא תתעכב תפילתו ולא תגיע ליושב מרומים?
ובשו"ת "אבני נזר" (או"ח סי' ל"ב) חילק בדברי הט"ז בין אם הדייר הוא עכו"ם או ישראל, וקיבל את דעת הט"ז לענין עכו"ם שיש חשש שיעלה ע"ז על שולחנו וע"ז מהוה חציצה, כפי שנאמר על משה רבנו שלא התפלל במצרים, כי היתה מלאה גילולים, כ"ש מעל בית כנסת ממש.
ולכן: כיון שהאחרונים חילקו בין בית כנסת ארעי וקבוע, והכריעו שבבית כנסת קבוע אסור לדור מעליו, וכ"ש כשמדובר בנכרי, שאיננו יודעים שמא יעשה שימוש של בזיון גדול בחדרו שמעל בית הכנסת, יש לאסור לתת לו לדור מעל בית הכנסת, [ויעין שו"ת "חיים שאל" (ח"א, סי' נ"ו), שו"ת מהר"ש (ח"ד), וב"משנה ברורה" (שם), ובשו"ת "זכרון יהודה" (או"ח סי' נ"ט)].